

Özel Sayı BABALAR VE OĞULLAR

Nâmık Kemal'in
torunu Cezmi ve
Halit Ziya'nın
oğlu Vedat
niçin intihar ettiler?

- ✎ Mehmed Âkif'in oğlu Emin'in trajik sonu.
- ✎ Tevfik Fikret'in, hayatını rahip olarak noktalayan oğlu Halûk.
- ✎ Edebiyat tarihimizin tek "baba katili" kim?
- ✎ İkinci Yeni'nin terk edilmiş âsi çocukları.
- ✎ Annesinin ölümünden babasını sorumlu tutan şair.

"İNKILÂB ORDUSUNDA ÇARPIŞACAK KAHRAMAN" TEVFİK FİKRET'İN OĞLU HALÛK

Seval Şahin

UFUKLARIN EBEDÎ İŞTİYAKI VAR NÛRA / TENEVVÛR... ASRIMIZIN İŞTE RÛH-I AMALÎ;
SİLİN BULUTLARI, SİLKİN ZİLÂL-İ AHVÂLÎ / ZİYÂ İÇİNDE KOŞUN BİR HALÂS-I MEŞKÛRA.

TEVFİK FİKRET

Tevfik Fikret, "Tarih-i Kadim" ve "Tarih-i Kadim'e Zeyl" gibi şiirlerinde ifade ettiği din aleyhtarı fikirleri yüzünden hem kendi nesli, hem de sonraki nesiller tarafından dinsizlikle suçlanıp dışlanmış bir şairdir. Hayalindeki inkılâbın savaştığı bir kahramanı olarak görmek istediği oğlu Halûk ise, onun asla kabul edemeyeceği bir tercihte bulunacak; Hıristiyanlığı seçerek papaz, yani bir din adamı olacaktır.

1895 yılında doğan Halûk Hüseyin, Fikret'in ülkenin geleceği için ümit bağladığı, onun şahsında

► Tevfik Fikret ve oğlu Halûk

bütün bir gençliğe seslendiği, hayatı ve şahsiyeti gençliğe örnek olacak ideal bir figür, bir semboldür. Doğumundan itibaren yaşadığı her ânı vatan aşkı ve medeniyet fikriyle geçirmesi, Fikret'in tek amacıdır. *Halûk'un Defteri* adını verdiği, kendi el yazısıyla ve özel bir tasarımla 1911 yılında yayımlanan şiir kitabı, Halûk için yazdığı, ondan beklediklerini kaydettiği bir defteri niteliği taşımaktadır. Bu beklentilerin ortak noktası, iyi bir vatan evladı olmaktır. Bunun için Halûk, her zaman vatan bayrağını korumalı ve onu "gönlünce yaşatmalı"dır. Fikret'in sözlüğünde, gençlik ve ümit neredeyse eş anlamlıdır. Halûk gençliğin ve geleceğin sembolü olduğuna göre, aynı zamanda ümidin sembolüdür; hangi zorlukla karşılaşırsa karşılaşsın ümidini hiçbir zaman yitirmemelidir. Fikret'in ağırlıklı olarak ümitsizliğe düşmemeyi telkin ettiği öğütleri şunlardır:

*Hak bellediğin bir yola yalnız gideceksin!*¹

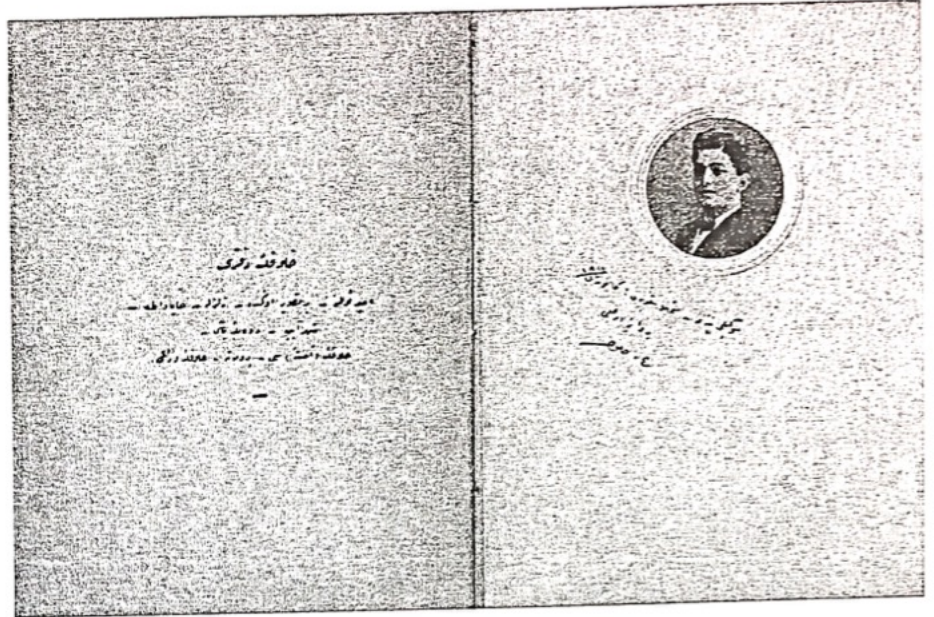
*Hayâtın elbette
Kolay ve neş'e-fezâ bir seyâhat olmayacak;
lâkin
bu tih-i mihnette
Kolay ve neş'e-fezâ bir seyâhatin ancak
Hayâli vardır; uzak bir serâb için koşmak
Nihâyetinde yorulmak ve boş yorulmaktır;
Hayâtı div-i hakikatle çarpışan kazanır;
Zafer biraz da hasar ister;*²

"Halûk'un Amentüsü"³ şiiri Fikret'in oğlundan beklediklerini bir insanlık ideali hâline getirdiği şiiri-

dir. Fikret, bu şiirinde bütün insanla-
rın kardeş olduğu, savaşların olmadığı,
insanların birbirine zulmetmediği bir
dünyanın hayalini kurar ve isterlerse
dünyayı bir cennete çevirebilecekleri-
ni söyler. Bu dünyada bilim sayesinde
her şey aydınlanır hâle gelecek ve Ha-
lûk, bu dünyanın bir nevi barış elçisi
olacaktır. Bu sebeple onun görevlerin-
den en önemlisi bilim yoluyla önce
kendini, sonra halkını aydınlatmaktır.
Oğlunu İskoçya'ya bu amaçla, yani
Promete'nin gökten ateşi çalması gibi,
"ilim ve fenn"i alıp dönmesi, vatanına
halkı eğitip aydınlatarak hizmet etme-
si için göndermiştir. "İnkılâb ordusun-
da çalışacak kahraman"dan şairin bek-
lediği, kılıçtan ziyade kalbiyle büyük
bir zafer kazanmasıdır. Bu zaferin kapılarını ona eği-
tim sayesinde aydınlanma açacaktır.

Tevfik Fikret, Halûk için yazdığı şiirlerle bir top-
lum mühendisi olma görevini oğlunun kimliğinde
sembolleştirir. Oğul, toplum mühendisi babanın
yetiştirdiği, yaptığı bir gelecek düşüncesi yaratır.
Fikret için Halûk, gelecektir. Geçmiş ise kendisidir.
Oğlundan maziye sadece aynı hataları yapmamak
için bakmasını ister. Yeninin olduğu yerde gençlik,
bu yeniliğin temsilidir ve geçmişle ilişkilerini tama-
men kesmelidir ki köhnemekten uzak durabilsin.

Fikret'in oğlu için yazdıkları, Nâmık Kemal'in
Rüya'sının son kısmında yer alan vatan hayalini ak-
la getiriyor. Nâmık Kemal'in ütopyik vatanı, insana
ait yeteneklerle yapılmış maddî ve manevî eserler-
den arınıp yerine şairâne hayallerin en galeyanlı za-
manlarında tasavvur imkânının bile güç olduğu ye-
ni güzelliklerle dolmuştur. Ülkede yaşayanlar vata-
nın bu hâlini gördükçe ebedî hayat yaşayacaklar ka-
dar mutludur. Her tarafı; yolları, şehirleri, sahraları
aydınlıktır ki bu aydınlıktan başka bir dünya var ol-
muş zannolunur. Her yerde servetli şehirler, her sa-
at başında şimdiki şehirlerden büyük, ülkelerden
saklanmış köyler, her sokakta bildiğimiz saraylar-
dan daha süslü, kalelerden sağlam evler bulunmak-
tadır. Demiryollarının ülkenin her tarafını sarması
ayrıca balık gibi denizde, kuş gibi gökyüzünde uçan
vasıtalar sayesinde ulaşım diye bir sorun ortadan
kalkmıştır. Ülkede yaşayanların gözleri önünde ta-

Halûk'un Defteri'nin ilk sayfaları

biatın bütün gizemleri açılmış, hikmetin sırları bü-
tün bütün hizmetlerine sunulmuştur. İçlerinde en
bedbaht sayılan bir fakir zamanımızın en muktedir
padişahlarından fazla refah ve huzur içinde yaşa-
maktadır. En zekâsız sayılan öğrenci bugün en me-
denî bir hükümetin en zengin kütüphanelerine ser-
maye-i iftihar olanlarına eşittir. Millet hakimiyeti
vücuda getirilmiştir. Çünkü herkes mensup olduğu
cemiyetin vazifelerini uygulamakta sanki her parça-
sı bir padişaktan ibaret bir vücut gibi görünmekte-
dir. Hükümet üç parçadan oluşmaktadır: Heyeti-i
umumiye, mebusan-ı ahali ve mahkemeler. Her bi-
ri heyet-i umumiyenin meydana gelmesine yarayan,
mebusan-ı ahali, ilahî adaletin sağlanmasını gözet-
mekte, mahkemeler ise mahşerde insanları sorguya
çekecek meleklerle aynı düzeydedir. Fakat hukuk
sorgulayacak ve yargılayacak kimse bulamamakta-
dır. Herkes uykusunda muhasabe-i nefis ederek fikir
ve vicdanını temizlemektedir. Hürriyet, her ferdin
eylemlerinde, fikirlerinde, yazdıklarında, toplantı-
larında. Herkes her gün yeni bir fikir yaratmak-
tadır. Sürekli insanları aydınlatacak yeni eserler ya-
zılmakta ve yayımlanmaktadır. Hatırdan geçen bir
düşünce iki eli ve bir başı olan herkesin fikirlerini
yayabileceği bir basma tezgâhı sayesinde iki gün geç-
meksizin birkaç milyona ulaşmaktadır. Bu şekilde
fikirlerin birleşmesi ile bir kişi bir millet, bir millet
ise bir dünya kadar iktidar göstermektedir. Milletin
çocukları yan yana gelip milyon milyon toplanmak-

HASAN RIFAT BEY'İN OĞULLARI VE TORUNLARI

Edebiyat dünyamızda evlat acısı yaşayan babalardan biri de Sâmih Rifat Bey'di. Tanburi Cemil Bey'in öğrencisi ve gelecek vadeden bir tanburi olan oğlu Hâtif Bey'i genç yaşında toprağa vermişti.

Başta musiki ve şiir olmak üzere, sanatın çeşitli dallarıyla ve kültür meseleleriyle ilgilenmek, Sâmih Rifat'ın mensup olduğu ailenin geleneğinde var. Bu

ta ve siyasi olarak en zor, hikmetçe en dehşetli sayılan meseleleri rahatça tartışmaktadır. Hepsinin kabiliyeti mükemmeldir. Herkes milleti için varını yığını telef etmeğe hazırdır, fakat vatanın kurbana ihtiyacı yoktur.³

Nâmık Kemal'in ütopyası toplumun ahlaki seviyesinin en üst seviyeye yükseldiği bir ülkedir. Bu ülkede ahlaklı olmayı sağlayan şey de eğitimdir. Dolayısıyla onun ütopyası iki temel unsur etrafında döner: Ahlak ve eğitim. Fikret'in "Halûk'un Âmentüsü"nde oğlu için hayal ettiği vatanda da eğitim te-

gelenek, büyük dedeyle başlıyor. Aslen Polonyalı olan ve iyi Macarca bildiği için "Macar" lakabıyla anılan Kaymakam (Yarbay) Hurşid Bey, hem Batı, hem Türk musikisine vâkif bir bestekârdı.

Sadedin Nüzhet Ergun, Hurşid Bey'in bestelesinin 93 Harbi sırasında kaybolduğunu, sadece "Bülbül Peşrevi" adlı eserinin günümüze ulaştığını söyler. Hurşid Bey'in dört oğlundan biri olan Hasan Rifat Efendi, babası gibi askerlik mesleğine girmiş olmakla beraber, şiir de yazan kültürlü bir adamdı ve mükemmel Farsça bilirdi. Cumhuriyet'in kuruluş yıllarında, Türk dil ve tarih tezlerinin inşasında önemli rol oynayan ve Türk Dili Tedkik Cemiyeti başkanlığı yapan Sâmih Rifat, onun oğludur.

Babası gibi Bektâşi olan ve Farsçayı ondan öğrenen Sâmih Rifat, geçen asrın başlarında, kalem kavgaları ve tuhaf tezleriyle öne çıktı. Mesela Zerdüşt'ün ve İran mitolojisinde şarabın mucidi olarak kabul edilen Cemşid'in Türk olduğunu iddia etmişti. Şair ve musikîşinâstı. Tanbur çaldığı ve birkaç nefes bestelediği biliniyor.

Sâmih Rifat, Mehmed Âkif'in değer verdiği dostlarından biriydi; hatta Ali Fuat Cebesoy'un babası İsmail Fâzıl Paşa'nın mezar taşı için birlikte manzum bir kitabe yazmışlardı. Yahya Kemal de "İthaf" şiirini Sâmih Rifat'ın bir nefesine nazire olarak yazmıştı.

Hasan Rifat Bey'in büyük oğlu, udi ve bestekâr Ali Rifat Çağatay'dır. Musiki tarihimizde son derece

mel unsurdur. Bir diğer unsur ise zulmün ve kanın olmadığı, vatanın kurban beklemediği barışçıl bir dünyadır ki Nâmık Kemal'in ütöpik ülkesinde de vatanın kurbana ihtiyacı kalmamıştır.

Nâmık Kemal'in ütöpik vatani ile Tevfik Fikret'in oğlu için öngördüğü vatan (bu noktada Fikret, Nâmık Kemal'den ayrılarak bütün bir dünyadan bahsetmektedir) aynıdır. Her ikisi de toplum mühendisi olan bu iki şairin bütün bir vatan gençliğine vermeye çalıştıkları mesaj, ahlak ve eğitimdir. Bu noktada Nâmık Kemal ve Tevfik Fikret'in ahla-

D Oktay Rifat

D Torun Samih Rifat

D Amca oğlu Bülent Oran

önemli bir yere sahip olan Ali Rifat Bey, Âkif'in "Köse İmam"ını ve "Bülbül"ünü bestelemiştir. *İstiklâl Marşı*'nın bir süre okunan ilk bestesi de ona aittir.

Üçüncü oğula gelince, Yahudiler ve masonlar aleyhindeki kitaplarıyla birkaç nesli derinden etkileyen milis generali Cevat Rifat Atilhan... Onun sanat dünyasıyla herhangi bir ilişkisi yok; fakat oğlu Bülent Oran, Yeşilçam Sineması'nın en ünlü senaristlerinden biridir.

Sâmih Rifat, Hasan Enver Celâleddin Paşa'nın kızı Münevver Hanım'la evliydi. Buna göre, Oktay Rifat'la Nâzım Hikmet teyze çocuklarıdır. Kayınvalidesi Leyla Hanım ise Müşir Mehmed Ali Paşa'nın

ka olan yaklaşımlarındaki farklılıktan söz edilebilir. Ancak yaklaşım farklı olsa da her ikisinde de bunun sistematik olarak ortaya konuluşunda bir ahlak düzeninin hâkim olduğudur.

Halûk, Robert Kolej'de okurken ilgi duymaya başladığı Hıristiyanlığa kabul etmiş, daha sonra Amerika'ya yerleşmiş, bir süre ticaretle meşgul olduktan sonra hayatını Orlando'da bir Presbyterian rahibi olarak tamamlamıştır. Babasının ondan istediklerini gerçekleştirebildiği söylenemez; fakat Fikret'in beklentilerinin bir insanın tek başına yapabileceklerinin üstünde ol-

kızıydı. Mehmed Ali Paşa'nın kızlarından Zekiye Hanım, İsmail Fâzıl Paşa'yla, Hayriye Hanım da Hüseyin Hüsnü Paşa'yla evlendi. Ali Fuat Cebesoy, İsmail Fâzıl Paşa'nın oğlu, Mehmet Ali Aybar ise Hüseyin Hüsnü Paşa'nın torunudur. Kâzım Karabekir Paşa'yla Prof. Dr. Sabri Ülgener'in de bu aileyle yakın akrabalık bağları vardır.

Sâmih Rifat'ın küçük oğlu Oktay Rifat, bildiği gibi, Garip şiir akımının üç temsilcisinden biridir. Onun oğlu ise dedesi Sâmih Rifat'ın adını taşıyordu ve mimardı. Restoratör, yazar, mütercim, fotoğrafçı, sinemacı, belgeselci, yayıncı olarak da tanınan Samih Rifat'ı 2007 Ağustos'unda kaybetmiştik. ■

duğu açıktır. Bunları birinin tek başına başarabilmesi için bir nevi "üstinsan" olmak gerekir. Baba, öğütlerini vermiş ve bir kenara çekilmiştir. Gerisi oğula kalmış...

- 1 Tevfik Fikret, *Haluk'un Defteri*, (hzl. Abdullah Uçman), Çağrı Yayınları, İstanbul 2006, s. 14.
- 2 *Age*, s. 15-16.
- 3 *Age*, s. 29-30.
- 4 Ayrıntılı bilgi için bk. Nâmik Kemal, "Rüya", *Yeni Türk Edebiyatı Antolojisi II*, (hzl. Mehmet Kaplan-İnci Enginün-Birol Emil), Marmara Üniversitesi Yayınları, İstanbul 1993, s. 109-128. ■